

"הנאה" זו האסורה מהקדש, היא אף בלי פגם. כשם שעבירת סוטה היא בלי פגם⁽⁶⁸⁵⁾, כן אסורה ה"הנאה" מהקדש.

מעילה זו היא אף כאשר לא הוציא הדבר של הקדש מרשות הקדש, כגון: גזבר של הקדש הנהגה מהקדש⁽⁶⁸⁶⁾.

פירושו "שינוי": ואומר⁽⁶⁸⁴⁾, בענין עבודת כוכבים [דברי הימים א ה] "וימעלו באלהי

י"ב-ב אבותיהם ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ".

כלומר, מסוטה למדים איסור "הנאה" מהקדש, כשם שסוטה נהנית מן העבירה.

שהוא חולין וגנאי לה". ועל כך מקשים: אם כן, למה הוצרכה הברייתא ללמוד "שינוי" מסוטה, הלא אפשר ללמדו מעבודת כוכבים [כמבואר בהמשך הסוגיא]? ומתריצים: אין הכי נמי, מסוטה למדים דין מעילה אפילו בהנאה שאינה של שינוי. ומעבודת כוכבים בלבד למדים דין מעילה של שינוי.

ועל כך מקשים: איך למדים מסוטה הנאה בלי שינוי, הלא בסוטה יש "שינוי" שמנחת בעלה ומדבקת בנואף שלה? ומתריצים [וחוזרים בהם ממה שכתבו שבסוטה יש שינוי], שאכן, בסוטה אין שינוי, שהרי היא אינה מניחה [עוזבת] את בעלה במה שמזנה תחתיו. ואמנם, מעילה של שינוי נלמדת מעבודת כוכבים בלבד. ומה שאמרה הברייתא "אין מעילה אלא שינוי, וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו", אינו מדויק. [דרך זו תואמת מאוד עם נוסחת התורת כהנים, עיין הערה 684].

ועוד מתריצים: על אף שבסוטה אין שינוי רשות, מכל מקום, יש שינוי קצת. והיא באה ללמד להקדש, כיון שבהקדש, כל הנאותיו אסורות להדיוט. כלומר, אין בסוטה "שינוי רשות", אבל יש שינוי מיעודה לבעלה, לפי שעל ידי אישות הבעל היתה אסורה לכל אדם, ועתה היא מזנה תחתיו. ומסוטה נלמד להקדש, אף כאשר אינו משנה מרשות הקדש, כגון: גזבר, מכל מקום, משנה מתכלית ויעוד של הדבר שלשמו הוקדש.

684. בתורת כהנים נאמר קודם הפסוק של עבודה זרה, ואחר כך של סוטה. וכן הוא הנוסח ברש"י בפירושו על התורה. ולפי גירסתנו, הקשו התוס': למה הביאו פסוק מדברי נביאים, וכי דברי תורה אינם מספיקים ללמוד מהם? ומכל מקום, אף לפי גירסת התורת כהנים קושית התוס' במקומה עומדת. מה הצורך בלימוד כפול גם מסוטה וגם מעבודת כוכבים. ותירוצם מבואר בפנים. ועיין בהערה 686.

685. בהשלמת תוס' בשיטה מקובצת ישנם שני פירושים. האחד, שהאשה לא נפגמה והבוועל נהנה ולא פגם אותה, כיון שהיא כבר בעולת בעל. שהרי כל דין סוטה הוא רק בבעולת בעל ולא בארוסה, כמבואר במסכת סוטה [כד ב]. והשני, הסוטה נהנית מהעבירה, ולא פגמה את בעלה, כי במעשיה לא נפגם הבעל, לפי שאינה עוזבתו מכל וכל במה שהיא מזנה תחתיו. ועיין בהערה הבאה.

686. האם בסוטה יש "שינוי"? ענין זה מבואר בתוס' בכמה נוסחאות [או כמה פירושים?].

מפשטות לשון הגמרא "אין מעל אלא שינוי וכן הוא אומר איש איש וכולי", משמע, שגם דבר זה נלמד מסוטה, שכשם שבסוטה יש "שינוי" כן במעילה. ומפרשים התוס' [על פי גירסת השיטה מקובצת] "שהיא עושה שינוי שמנחת [עוזבת] בעלה ומדבקת בנואף שלה,

ומעבודת כוכבים למדים מעילה של שינוי מ"רשות" הקדש, אף בלי הנאה⁽⁶⁸⁷⁾. כגון: המוציא מעות של הקדש לחולין, ולא נהנה ממעות עצמם אלא מהחפץ שקנה מהמעות⁽⁶⁸⁸⁾. או, כגון: נתן לחבירו דבר של הקדש.

כשם שהעובד עבודת כוכבים, משנה עצמו מרשות הקדוש ברוך הוא ומעבודתו לרשות האלילים, אף בלי הנאה.

וממשיכה הברייתא:

יכול הייתי לומר, שאם נהנה ולא פגם⁽⁶⁸⁹⁾, יהא חייב.

כלומר, אף על פי שלמדנו מסוטה⁽⁶⁹⁰⁾ לחייב בהנאה בלא פגם, כמבואר, מכל מקום יש

לומר, שעיקר הקפדת התורה בסוטה הוא על על עצם ההנאה, בין עם פגם ובין בלי פגם, ונלמד מעילה מסוטה לחייב על הנאה גם בלי פגם. ואילו במשנתנו שינוי שעל דבר שיש בו פגם, לא חייבים על ההנאה עד שיפגום.

ודנה הברייתא: מנין למדים "לפטור" מעילת הנאה בלא פגם, בדבר שיש בו פגם?

וכן, יכול הייתי לומר שאם **פגם ולא נהנה**, יהא חייב.

כלומר, אם נלמד מעבודת כוכבים, יש לדון ולומר, שכשם שהעובד עבודת כוכבים פוגם בשונאו של הקדוש ברוך הוא! ומניח עבודתו והולך אחרי ההבל⁽⁶⁹¹⁾, ואותו רשע

687.

נחלקו רבותינו הראשונים במעילה של שינוי, הוצאה מרשות הקדש, אם צריכה שתהא בה הנאה של שוה פרוטה. התוס' כאן סוברים, שאינה צריכה, ומועלין אף בלי הנאה. וכן כתבו לקמן [מבואר בהערה 703].

והקראן אורה מעיר, למה אינו נקרא הנאה, הלא הקונה חפץ במעות הקדש נהנה מן החפץ? עיין שם שמסתמך על הגמרא בבא מציעא [צט א]. ועיין הערה הבאה בשם האבן האזל.

אבל הרמב"ם בפירושו המשנה לקמן [יט ב] כתב, שאף במעילה של שינוי, לא מעל עד שיהנה.

וזה לשונו: מי שנתן לחבירו חפץ של הקדש, שניהם מעלו, הנותן לפי שפגם ונהנה, שיש לו הנאה בקבלת חבירו את החפץ. ועיין שם עוד. וכן כתב בספרו יד החזקה [פרק ו הלכה ט] "נטל פרוטה של הקדש ונתנה לבלן, מעל, שהרי

נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה". ראה אור שמח [שם] ובשו"ת אחיעזר [סימן מז].

688. כן משמע מפשטות לשון התוס'. וכן כתב האבן האזל [סוף פרק ז מהלכות מעילה].

689. גירסת התוס'. וכן הוא בתורת כהנים.

690. כן פירשו התוס'. ובפירוש רבינו הלל על התורת כהנים.

ולפי פירוש זה, סברה הברייתא לחייב נהנה ולא פגם ופגם ולא נהנה, משום הדמיון לסוטה ולעבודת כוכבים. אבל בשיטה מקובצת מבאר, שהוא לימוד בפני עצמו [בלי קשר לסוטה ועבודת כוכבים] מפני שסוף סוף, כל אלו פגם ולא נהנה, ונהנה ולא פגם ומחובר ושליח, מעלו בקדשי ה'. ועיין בהערה 693.

691. כן כתבו התוס'.

לא נהנה כלל במה שמניח הבורא יתברך, כך יתחייב הפוגם בהקדש בלי הנאה, כגון: מזיק הקדש ומשליכו לאיבוד, כגון: הנוטל חפצים של הקדש ומשליכו לאש או למים, או השובר.

ומנין אנו למדים לפטור המזיק את ההקדש⁽⁶⁹²⁾?

וכן, יכול הייתי לומר, שאם מעל במחובר לקרקע, יהא חייב. ומנין שהוא פטור⁽⁶⁹³⁾.

וכן⁽⁶⁹⁴⁾, בשליח שעשה שליחותו⁽⁶⁹⁵⁾ כגון: בעל הבית שאמר לשליחו תן בשר לאורחים,

[בשר הקדש], יכול הייתי לומר שהשליח מעל, כמו שבכל דיני התורה קיימא לן "אין שליח לדבר עבירה", מפני שיכול המשלח לומר "דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין".

ואילו לגבי מעילה שנינו [בפרק הבא] שבעל הבית מעל ולא השליח. ומנין לנו למעט מעילה מכל התורה כולה, לומר שבעל הבית מעל?

ומשיבה הברייתא:

תלמוד לומר "נפש כי תמעול מעל וחטאה", ודרשינן גזירה שוה: נאמר חטא בתרומה,

שלמה המלך, ועל מסגרות המכונות חקק צורות של כוכבים ואריות ותמרות חבוקים זה בזה כזכר ונקבה [עיי' יומא נד ב].

והקשה בהגהות מהרש"ם, הלא לא לכל הדעות יש לאדם דין של קרקע, עיין שולחן ערוך חושן משפט [סימן צ"ה]? ויש לבאר, שאין הכוונה ללמוד מסוטה מחובר לקרקע, אלא למחובר בלבד. וכל חיבור וחיבור לפי ענינו. ועל עבודת כוכבים מבארים, שעל אף שהמשתחויה להר, לא נאסר ההר בהנאה, והוא הדין לכל מחובר לקרקע, מכל מקום, אדם העובר למחובר, חייב מיתה.

694. גירסא אחרת: פרט לשליח שעשה שליחותו. וכן בהמשך הברייתא.

695. עיין הערה 690 693. והנה גם כאן פירשו התוס', שדיון זה הוא בלי קשר לסוטה ולעבודת כוכבים.

אבל בפירוש רבינו הלל מבאר, שהברייתא דנה, היות ובסוטה ובעבודת כוכבים אמר לחבירו לעבור את העבירה, חייב השליח ולא המשלח, לכן, חשבה הברייתא שהוא הדין

ובפירוש ב כתב: אף על גב דלא שייך פגם כלפי מעלה, נראה הוא כפגם, וליכא פגם.

ובפירוש רבינו הלל מפרש, שפוגם את האלילים, ואסרה בהנאה. וכן כתב הרא"ם.

692. וביתר ביאור: הברייתא דנה, מנין להדגיש וללמוד מעבודת כוכבים. שהתורה הקפידה על שנינו רשות,

הלא יתכן, שעל אף שלא שינה מרשות הקדש, כגון שנטל חפצים של הקדש וזרקו לאש וכדומה, חייב. ודבר זה עצמו נלמד מעבודת כוכבים, לחייב על הפגימה כשם שעל עבודת כוכבים חייב על עצם החילול.

693. לפי שיטת התוס', אין ללימוד זה שייכות ללימוד הקודם מסוטה ומעבודת כוכבים, אלא, הוא לימוד בפני עצמו, כיון דאין מקרא למעטו. אבל בתוס' ישנים [מובא בשיטה מקובצת] מבאר דיון זה בהקשר לסוטה ועבודת כוכבים. דהיינו: אם מעילה נלמד מהם, יש מקום לומר שמועלין במחובר. כי סוטה, הוא כמחובר. בהסתמך על הנאמר בדברי הימים [א ז] "כמעט איש ולויתו". ושם מדובר על המכונות שעשה

ב"זר" האוכל את התרומה ומחלל אותה [במדבר יח] "ולא תשאו עליו חטא" (696),
ונאמר חטא במעילה, ללמדנו:

מה חטא האמור בתרומה, פוגם ונהנה, שהרי נאמר [ויקרא כב] בתרומה "כי יאכל", ואי אפשר לאכילה בלי פגם. ובא ללמדנו, שכשם שעל אכילת תרומה, חייב רק בהנאה של פגם, כן במעילה, חייב רק בהנאה של פגם [בדבר שיש בו פגם].

וכשם שבתרומה, הפגם כרוך בהנאה, והמזיק את התרומה פטור (697), כן במעילה חייב רק בפגם של הנאה למעוטי את המזיק [כאשר לא הוציא מרשות הקדש].

ומה תרומה, מי שפוגם נהנה, כן מעילה. ובא למעט, כשאחד פוגם והשני נהנה (698).

ומה תרומה, בדבר שפוגם, בו נהנה, כן מעילה. ובא למעט כשפגם בלי הנאה.

ומה תרומה, פגומתו והנאתו כאחד, כן מעילה. ובא למעט, כשפוגם עתה ונהנה למחר, כי פגימה והנאה אינם מצטרפים, אף באדם אחד ובדבר אחד (699).

ומה תרומה, הוא דוקא בתלוי מן הקרקע, שהרי תרומה אינה נוהגת אלא בתלוש, משעה שנקרא "דגן", כמו שנאמר [דברים

למעילה.

696. פסוק זה מובא במיוחס לרש"י. אבל לפי מסורת הש"ס הוא פסוק אחר [ויקרא כב] "ולא ישאו עליו חטא".

697. המזיק את התרומה, פטור [לקמן יט א]. ונדרש, ממה שנאמר בתרומה "כי יאכל", פרט למזיק. יומא [פ ב]. ואינו משלם חומש אלא קרן, רש"י פסחים [לב ב].

698. הקשה הראב"ד בפירושו על התורה כהנים: אם כן, מי שנתן לחבירו שוה פרוטה של הקדש, למה מעל, הלא הפוגם לא נהנה. כלומר, הראב"ד סובר כדעת הרמב"ם, שב"הוצאה" מרשות הקדש, לא מעל עד שיהנה, [ולאפוקי מדעת התוס', עיין בהערה 703 787]. על כן, הקשה, הלא אין להנותן שום הנאה.

וכן הקשה על מה שאמרה הברייתא לקמן ששליח שלא עשה שליחותו, השליח מעל [ראה בסוף הערה 701], ולמה, הלא אין להשליח הנאה? ומת'ן: כיון דבמתנה ישנה טובת הנאה

לנותן המתנה, לכן הוא פוגם ונהנה. ואף על פי שאין שוה פרוטה בטובת הנאה זו, מצטרפת הנאת חבירו והנאתו לשוה פרוטה. ושליח שלא עשה שליחותו, והוציאו מהקדש שלא כדעת בעל הבית, הוי ליה כאילו הוציאו לעצמו.

699. אף על גב, שפגימה ופגימה או הנאה והנאה, מצטרפין אפילו לזמן מרובה, כמבואר בהמשך.

ובמיוחס לרש"י [בשיטה מקובצת] מבאר, שבא למעט פגם היום חצי שיעור ומחר חצי שיעור. ועיין בהערות הגר"א סופר על פירוש א אות צו. ובפירוש הראב"ד על התורה כהנים מבאר: למעוטי, מי שנטל קדרום של הקדש ובקע בו עצים של חבירו ונפגם הקדרום בשוה פרוטה, שהמבקיע הוא הפוגם, ולא נהנה לא בבקיעה ולא בטובה, שהרי לא ידעו בו הבעלים. אי נמי, המבקיע עצי הקדש, או עצי הפקר, אף על פי שיש הנאה בבקיעה, אין ההנאה שלו. יש להעיר מדברי הראב"ד על הדיון המובא בשדי חמד כללים מערכת א כלל רכג.

אף הטא האמור במעילה, פוגם ונהנה, ומי שפגם נהנה, ובדבר שפוגם בו נהנה, ופגמתו והנאתו כאחד, ובתלוש מן הקרקע, ובשליח שעשה שליחותו, כמבואר.

וממשיכה הברייתא [לפי גירסא אחת⁽⁷⁰²⁾]:

אם מעילה נלמד מתרומה, אין לי לימוד לחייב, אלא אוכל ונהנה, כשהאוכל הוא עצמו נהנה. אבל אכילתו ואכילת חבירו, מניין לנו לימוד לחייב כשלקח מאכל

[יח] "ראשית דגנך", כן מעילה אינה אלא בתלוש⁽⁷⁰⁰⁾.

ומה תרומה, דינו נוהג בשליח שעשה שליחותו, כשצוהו בעל הבית לתרום, הרי הוא כאילו תרם בעל הבית, ותרומתו, תרומה. כמו שדרשין ממה שנאמר [במדבר יח] "כן תרימו גם אתם". כן מעילה, כשהשליח עשה שליחותו, מעל בעל הבית⁽⁷⁰¹⁾.

התלמיד, דברי מי שומעין" כשהשליח היה שוגג. ועיין שם בתוס' הוכחתם.

וכתב בפירוש ב [וכן איתא בתוס' הרא"ש בקידושין שם]: ואף על גב שבתרומה עצמה "אין שליחות לדבר עבירה", כגון: אם שולחו לתרום לפני הפרשת ביכורים, ואם כן, איך אפשר ללמוד מעילה מתרומה?

בכל זאת, כיון שאין אפשרות אחרת של שליחות במעילה, ותמיד היא שליחות לדבר עבירה, הלכך, נלמד מתרומה שהשליחות קיימת. ועיין ברש"ש חגיגה [י ב].

וכל זה לשיטת רבותינו הראשונים הסוברים שהלימוד הוא לרבות דין שליחות במעילה.

אבל יש מרבתינו, הראב"ד [שם] ועוד, המבארים שמתרומה למדים שבא למעט שליח שלא עשה שליחות בעל הבית. כגון, שנתן פרוטה של הקדש לשלוחו ואמר לו קנה לי אתרוג וקנה לו רמון, שהמשלח פטור והשליח חייב, כמבואר בפרק הבא.

ושני הפירושים מבוארים היטב בפירוש הר"ש משאנץ על התורת כהנים.

702. והיא גירסא הראשונה בשיטה מקובצת

[וכנראה גם השניה] והצאן קדשים והחק נתן. ובקרבן אורה מצדיק גירסא זו, משום שאין צורך ללמוד "נהנה" מדרשה אחרת, אחרי דכבר

700. עיין לעיל [יג א] ובהערות שם.

ובעיקר דין תרומה במחובר, עיין בשו"ת אבני נזר [יורה דעה סימן תלן] ובאבן האזל [פרק ה הלכה ה] ובדבר אברהם [חלק א סימן כח בהגה], וחזון איש [מעילה סימן ל"ח ס"ק ג]

701. כאן המקור למה שאמרו חז"ל במסכת קידושין [מב ב] שבמעילה "יש שליח לדבר עבירה", על אף שבכל דיני התורה "אין שליח לדבר עבירה".

ומבואר מתוך דברי התוס' שם, ושיטה מקובצת כאן שמוכרחים לומר, שמדובר באופן שהשליח נזכר שהחפץ הוא של הקדש, וכיון שמעילתו היתה בודון, אינו חייב חומש ואשם, כדין מעילה שאינה אלא בשוגג, והמשלח מעל הואיל ומעילתו היתה בשגגה, כמבואר לקמן [כא א].

ושם נאמר, שאם נזכרו שניהם, והיו מזידים, מעל החנוני שלקח מהשליח מעות הקדש. מוכת, שדוקא אם נזכרו שניהם, אבל אם נזכר השליח, מעל המשלח.

ועיין בפירוש ב, הוכחה נוספת.

אבל, כאשר השליח מעל בשגגה, אין צורך ללימוד מיוחד מתרומה כדי לחייב את המשלח. מאחר שלא שייך לומר "דברי הרב ודברי

בשיעור פרוטה, ואכל הוא עצמו חציה והאכיל⁷⁰³) את חבריו חציה השני,

ושנינו במשנה הבאה שהוא מעל ולא חברו. [המשך הברייתא יבואר].

נלמדה מסוטה. וכן כתבו העולת שלמה ועוד אחרונים.

703. במסכת קידושין [מג א] בסוגיא דשליחות לדבר עבירה, אומר רבא, שאף לדעת שמאי הזקן הסובר "יש שליח לדבר עבירה", מכל מקום, באופן שהשליח נהנה מן העבירה, מודה שמאי הזקן שהשליח חייב ולא המשלח, משום "שלא מצאנו בכל התורה כולה שאחד נהנה והשני יתחייב".

והקשו שם התוס', למה אמרה הגמרא כאן בסוגייתנו שהמשלח חייב על המעילה משום שבמעילה לכל הדעות "יש שליח לדבר עבירה", הלא השליח נהנה, ולא מצאנו בכל התורה כולה שאחד נהנה והשני יתחייב?

התוס' כאן מבארים, שיש לחלק בין מעילה של "הוצאה" מרשות הקדש, שעל זה נאמר שהמוציא חייב הואיל והוא הוציאו מרשות הקדש, לבין מעילה של אכילה והנאה, שעל זה נאמר לא מצינו שזה נהנה וזה יתחייב, והנהנה חייב. ומה שדרשה כאן הברייתא שהוא חייב מדובר במעילה של הוצאה, כגון: שנתן המועל בפיו של חברו, הלכך, חייב.

הקרן אורה מקשה על דרך זו, וטענתו היא: לו יצוייר, אם היה עושה שליח להאכיל את חברו, וכי לא היה הוא חייב משום הוצאה מרשות הקדש?! ועתה שהוא עצמו צוה לשליח שיאכל השליח עצמו, למה לא יתחייב המשלח על הוצאה מרשות הקדש? ונחזור לדברי התוס'.

עוד כתבו, שאמנם מדובר שצוה לחברו לאכול, ובכל זאת חייב המשלח. כיון שהמעילה נעשתה מיד בהגבתה השליח, כשהוציא מרשות הקדש.

וגם על דרך זו טוען הקרן אורה: אם כן, למה הזכירה הברייתא "אכילת חברו", הלא אין המעילה באכילה, אלא בהוצאה מרשות הקדש? אלא, סובר הקרן אורה, על כרחך, עיקר החיוב הוא משום עצם החסרון להקדש אף באמצעות הנאת חברו, ואין זה ענין לשליחות כלל.

ולדבריו ההגדרה היא: כאשר ההקדש נפגם על ידי הנאת אדם, אף שלא על ידי עצמו, ואפילו על פי ציווי, חייב. כי מתרומה נתמעט רק כשלא נהנה כלל, והפגם הוא על ידי היוק בלבד, אבל כשנהנה, בין הוא בין אחר על פי ציווי, מעל הנותן.

ועוד כתב, שלפי דעת הרמב"ם [הערה 687], הטעם שהמשלח מעל, הוא משום שהנותן נהנה הנאה ממשית במה שעשה עמו חסד וכיבד את חברו.

הנודע ביהודה [חלק א אבן העזר סימן עה] סובר, שלגבי מעילה לא נאמר הכלל "לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב", משני טעמים.

האחד, שהרי שליחות של מעילה הוא חידוש מיוחד שלא מצינו כן בכל התורה כולה, והמשלח חייב והשליח פטור, והמעשה קיים [וסברא זו מובאת לקמן בדף כא בשם הפני יהושע], ואם כן אפשר לומר שגם בענין זה שונה מעילה מכל התורה, ואף על פי שהשליח נהנה מתחייב המשלח.

ועוד, כי מה שאמרו "לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב", היינו דוקא, כשאנו באים לחייב את המשלח מתורת שליחות, ואז שייך לומר שהשליח לא עשה עבור המשלח אלא להנאת עצמו. מה שאין כן לגבי מעילה אין מחייבים אותו מתורת "שליחות", שהרי המשלח חייב אפילו אם שלח ביד חרש שוטה וקטן [לקמן כא א].

ביאור ביסוד דין מעילה

על עצם קושית התוס', מבאר השפת אמת: עד כאן לא אמרו "לא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב", אלא בחלבים ועריות, שמהות איסורם הוא איסור הנאה, הילכך, מסתבר לומר שהנהנה הוא החייב. מה שאין כן במעילה, שהאיסור הוא הפגימה והחסרון להקדש. והא ראייה, שהרי הנהנה ולא פגם, פטור, מוכח שאין החיוב על הנהנה בלבד. הילכך שפיר יש לומר שהמשלח חייב.

והן הם דברי הקרן אורה.

והגאון רבינו חיים הלוי בספרו על הרמב"ם [פרק ח מהלכות מעילה הלכה א, ועיין בהערה 469] גם כן סובר כדברי הקרן אורה והשפת אמת.

ובתחלה מוכיח שיסוד דין מעילה הוא מטעם גזל. מפשטות לשון הברייתא "אין מעילה אלא שינוי". עוד, מכך שדין מעילה הוא בפרוטה, ומצטרף אפילו לזמן מרובה, מוכח שהוא דין גזל, ולא כשאר איסורי הנאה ששיעורן הוא בכזית וכדומה, ודין צירופם הוא בכדי אכילת פרס וכדומה.

ועוד מוכיח כן מדברי הרמב"ם [פרק ז הלכה א-ב]. וזה לשונו: מי ששג ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציאו בתורת חולין, אם עשה השליח שליחותו, המשלח הוא שמעל ואם לא עשה שליחותו, אלא עשה השליח מדעת עצמו, השליח הוא שמעל. כיצד... אמר לשלוחו: "תן לאורחין חתיכה חתיכה של בשר", הלך השליח ואמר להן "טולו שתיים שתיים", בעל הבית מעל שהרי נעשה דברו, והשליח פטור מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית ולא עקר השליחות.

אבל אם אמר להם השליח "טולו שתיים מדעתי", שניהן מעלו...

במה דברים אמורים? כשהיו החתיכות מקדשי בדיק הבית. אבל אם היו בשר עולה

וכיוצא בו, לא מעל אלא האוכל בלבד. שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה [איסור אכילת קדשים]. ובכל התורה כולה, אין שליח לדבר עבירה, אלא במעילה לבדה, [ובלבד] שלא יתערב עמה איסור אחר.

והנה, ודאי שאין באכילת קדשים איסור הגבהה, אלא איסור אכילה בלבד. מוכח שהאוכל חייב על מעשה האכילה.

ולכאורה קשה, למה הוצרך הרמב"ם לבאר שהאוכל חייב משום "ובלבד שלא יתערב עמה איסור אחר", ולמה אינו מבאר כפשוטו, משום ש"לא מצינו בכל התורה זה נהנה וזה מתחייב".

ומוכרח לומר, שהרמב"ם חולק על תוס', וסובר, שלא שייך לומר במעילה "לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב", משום שאין האיסור בעצם ההנאה, אלא מטעם גזל, ככל גזילות בעלמא שמתחייבים עליהם אף בלי הנאה.

ועל חיוב מעילה שהוא מטעם גזילה, שייך לדון אם יש שליחות או אין שליחות [על אף שעל איסור אכילת קדשים לא שייך, משום שהאוכל נהנה, כנ"ל] בלי שייכות וכלי לדון: מי הוא הנהנה.

וכדברי הקרן אורה והשפת אמת, ולא כדברי התוס'.

והאמת שהתוס' במסכת קידושין [שם] מסופקים בסברא זו, ועיין שם בברכת שמואל ובקהלות יעקב [סימן ה' וכאן סימן ט]. ועיין שם בשיעורי רבי שמואל ובזכרון שמואל, ובשערי חיים להגר"ח שמואלכיץ.

בשולי הדברים: מה שכתב הגר"ח שיסוד מעילה הוא מדין גזל, אין הכוונה לגזילה ממש, שהרי הברייתא הקישה דין מעילה לדין עבודת כוכבים וסוטה, ובהם לא שייך הגדרת גזל.

וכוונתו, אחד מסעיפי הגזל, והוא "שינוי" מרשות הקדש.

[גירסא אחרת (704):

מרוכה, כגון: אחד בשחר והשני בערב, מנין?

אם מעילה נלמד מתרומה, אין לי לימוד לחייב, אלא אוכל, כשם שבתרומה נאמר "ואיש כי יאכל",

ומשיבה הברייתא: תלמוד לומר "תמעול מעל", ודרשינן: מעל מכל מקום, אפילו על ידי צירוף. [ולפי גירסא השניה מרבינן גם אפילו הנאה בדבר שאין בו פגם].

נהנה, ולא אכל, בדבר שאין בו פגם, מנין לנו שהוא חייב? וכן, אכילתו ואכילת חברו (705), כנ"ל, או הנייתו [הנאתו] והניית חברו (706), או הנאתו ואכילת חברו, או אכילתו והניית חברו.

וממשיכה הברייתא: אי, אם מעילה נלמד מתרומה, אם כן, הרי יתכן לומר: מה חטא האמור בתרומה, לא צירף שתי אכילות כאחד, אם אכל היום חצי משיעור שחייבים קרן וחומש על אכילת תרומה (707), וחצי

שכל אלו מצטרפין זה עם זה אפילו לזמן

704. והיא גירסת הרא"ש בשיטה מקובצת. והרש"ש והמלא הרועים.

706. הקשה בפירוש ב: מה צריך לצירוף, הלא מיד שנתן לחבירו יצא לחולין, והנותן מעל, כמו ששינונו לקמן [כ א]. עיין לעיל [הערה 703] קושית ותירוץ התוס'.

705. כתב הרד"ל לבאר את אריכות וכפילות לשון הברייתא: בתחלה מביאה את המשנה לקמן [כ א] "אכילתו ואכילת חברו וכולי". ואחר כך מפרשת הברייתא את הלימוד לדין צירוף [ולדין הנאה לפי גירסא אחת] דבר דבור על אופניו.

ומתוך, שמדובר בקדשי מזבח שאינם יוצאים לחולין, כמבואר שם. ועיין בפירוש הראב"ד על התורת כהנים. ובפירוש רבינו הלל [שם] מבאר באופן אחר. עיין שם.

ועיין בחק נתן המגיה את המשך לשון הברייתא.

707. נחלקו חכמים ואבא שאול [פסחים לב ב לג א] באיזה שיעור חייבים על אכילת תרומה, אם בכזית או בפרוטה [עיין לעיל הערה 529].

ואמנם, כך היא גירסת התורת כהנים [דפוס ויניציא שנת שה]: או, מה חטא האמור בתרומה לא צירף שתי אכילות כאחד, אף כאן לא יצרף שתי אכילות כאחד. מנין אכל היום ואכל למחר, נהנה היום נהנה למחר, נהנה היום ואכל למחר, אכל היום ונהנה למחר, אפילו לאחר שלש שנים בהיעלם אחד, מצטרפים זה עם זה? תלמוד לומר: תמעול מעל ריבה.

והקשו שם התוס', לדעת הסוכר ששיעור חיוב תרומה הוא בכזית אף על פי שאין בו שוה פרוטה, אם כן, למה לא נלמד מתרומה לשיעור כזית?

אי מה חטא האמור בתרומה, המוציא מקודש לחול וכולי.

ועוד הקשה בפירוש ב, למה לא נלמד תרומה ממעילה לחייב על שוה פרוטה, אף על פי שאינו כזית?

ועוד הקשה, למה הוצרכה התורה לכתוב דין "חומש" במעילה, הרי אפשר ללמדו מתרומה? ועל קושיא האחרונה תירץ, שאכן, אפשר

השני למחר, אינו חייב,

ונלמד מתרומה שאף חטא האמור במעילה לא צירף שתי אכילות כאחד,

מנין, לרבות אכל חצי משיעור מעילה היום, ואכל חצי השני למחר, ולא דוקא מחר, אלא אפילו לזמן מרובה (708)?

ומשיכה הברייתא: תלמוד לומר "תמעול מעל" לרבות מעל מכל מקום.

וממשיכה הברייתא: אי, אם מעילה נלמד מתרומה, אם כן, הרי יתכן לומר: מה חטא האמור בתרומה, כשאכל את התרומה, פגמתו והנאתו כאחד, כשאוכל ונהנה נפגמה התרומה והוא הנהנה והוא הפוגם,

אף חטא האמור במעילה פגמתו והנאתו כאחד (709),

מנין לרבות, לאכילתו ואכילת הבריו, שמצטרפין, ומצטרפין לזמן מרובה, ואפילו מבאן ועד שלש שנים?

תלמוד לומר: "תמעול מעל", ודרשינן: לרבות מעל מכל מקום.

וממשיכה הברייתא: אי, אם נלמד מתרומה,

אם כן, הרי יתכן לומר: מה חטא האמור בתרומה

אינו חייב עד שיצא מן הקודש לחול, זר יט-א האוכלה מוציאה לחול.

ואפילו המוציא מקודש לקודש, מעל. כגון, הקונה קרבנות יחיד מדמי הקדש שבידו.

ונחלקן חכמים, מתי מעל.

רבי שמעון סובר, מעל משעת הבאת הקרבן לעזרה, מפני שהוא סובר שכבר בשעת הבאת הקרבן, יצא בעל הקרבן ידי חובתו.

ואילו רבי יהודה סובר שלא מעל עד שזרק הדם, מפני שהוא סובר שהבעלים אחראים על הקרבן עד זריקת הדם (710).

ומבאר הברייתא: המוציא מן הקודש לקדש, כגון, לקח [קנה] קיני זבים וקיני זבות וקיני יולדות, שהם קרבנות שהוא חייב באחריותם, וקנה אותם ממעות הקדש, או שלקח מעות הקדש ושקל שקלו, ונתן אותם למחצית השקל עבור חיובו ליתן מחצית השקל מידי שנה, (711) או שלקח מעות הקדש והביא מהן את חטאתו ואשמו, כיון שהביא (712) מעל, דברי רבי שמעון.

711. כן מבאר המיוחס לרש"י. ובשיטה מקובצת מפרש בשם רבינו אליקים: שקל שקלו ממעות חולין, ומהם קנה קרבנות.

712. כך היא גירסת ופירוש התוס' [בשיטה מקובצת], ופירוש המיוחס לרש"י ורבינו גרשום. ועוד מביאים בשם רבינו פרץ גירסת התוספתא, שלדעת רבי יהודה לא מעל עד שיהנה.

והתוס' מבארים גירסא זו, שרבי יהודה סובר

ללמוד מתרומה, אלא, שהתורה חייבה חומש אפילו באופן שאין חייבים בתרומה, כגון נהנה ולא פגם.

וראה בפירוש הר"ש משאנץ על התורת כהנים.

708. עיין קרן אורה.

709. גירסת השיטה מקובצת.

710. ויבאר בהערות הבאות.